

# VERBIDE HOIDMA JA HOIDUMA SEMANTILISEST VAHEKORRAST

Ilse Kont

Eesti kirjakeele verbide hoidma ja hoiduma käsitluses tuginetakse käesolevas kirjutises samadele kriteeriumidele, mis määravad sõna leksikaalse tähenduse liigenduse seletussõnaraamatutes. Sõna tähendusskeemi koostamisel, s. o. tema leksikograafiliste tähenduste ja tähendusvarjundite eristamisel võetakse arvesse mitmeid keelelisi ja ka keeleväliseid seiku.<sup>1</sup> Piirdutagu siinkohal üksnes nende loetlemisega: 1) sõna mõisteline sisu (s. t. tema seos teatava objektiivset tegelikkust peegeldava mõistega); 2) sõna ja selle kasutamisega liituvad stililvarjundid ning emotsionaalsed ilmingud; 3) sõna leksikaal-semantiline kontekst (s. t. sõnaga tekstis koos esinevate sõnade semantiline mõju tema tähendusele); 4) sõna grammatiline kontekst (s. o. need vormiseigid ja süntaktilised seosed, mis iseloomustavad sõna kasutamist eri tüüpi sõnaühendites ja lausetes, sest sellistele struktuurierinevustele vastavad sageli, kuigi mitte alati, ka tähenduserinevused<sup>2</sup>); 5) kõnesituatsioon (s. t., et püütakse arvestada neid situatioone ja olukordi, milles toimub inimeste keeleline suhtlemine). Kõnesituatsiooni kohta võib leksikograaf informatsiooni saada pikemast kontekstist, samuti aitavad teda isiklikud kogemused ja teadmised.

Et sõna esineb normaalselt lauses, siis on keelises suhtlemises tema õigeks ja ühemõtteliseks mõistmiseks mõis-

---

<sup>1</sup> Vt. ka W. Schmidt, *Lexikalische und aktuelle Bedeutung. Ein Beitrag zur Theorie der Wortbedeutung*, Berlin 1966.

<sup>2</sup> Vt. ka H. Õim, *Polüseemiliste sõnade tähenduste eristamisest*. - *Keele modelleerimise probleeme* 1, Tartu 1966, lk. 207 - 208; H. Rätsep, *Elementaarlaused eesti keeles*. - *Keel ja struktuur* 8. *Tõid* struktuuralse ja matemaatilise lingvistikalt, Tartu 1973, lk. 11.

telise sisu kõrval küllaltki olulised nii leksikaal-semanticiline kui grammatiline kontekst, sest nendes tähendus teelikult realiseerub ja konkretiseerub. Kelõeldu puudutab eelkõige polüsemilisi sõnu, sest alles kontekstis, s. t. sõnaühendis või lauses saab selline sõna ühe või teise tähendussisu. Suurte polüsemiliste sõnade hulka kuulub ka eesti transitiiv-intransitiivne verb hoidma, mille kohta võib eelmainitud kriteeriumide põhjal koostada mitu eri, rohkem või vähem detailset tähenduskeemi. Mainitagu, et iga seda laadi skeem on üldistus, ülevaatlik mudel - selles tema mõte õieti ongi -, mis ei suuda ega tarvitse hõlmata elava sõna kõlvõimalikke, mõeldavaid kasutusjuhtumaid. Ta sisaldab harilikult üldist, tüüpilist ning sõna semantilise spetsiifika seisukohalt olulist. Suurte polüsemiliste sõnade (resp. verbide) skeeme iseloomustab veel see, et leksikograafiliste tähenduste piirid on labiilsed ja et leidub mõningaid niisuguseid väljendeid, mida võib paigutada nii ühte kui teise lahtrisse.

Selles käsitluses on peetud otstarbekaks koostada kõigepealt tähenduskeem transitiivse hoidma-verbi kohta. Sama tegusõna intransitiivsed kasutused on paigutatud teise skeemi, kus neid on kõrvutatud hoiduma-verbi vastavate tähendustega.<sup>3</sup>

I. Verb hoidma väljendab mingi olukorra kestmist, harilikult tegevuse sooritaja (selleks on paljudel juhtudel alamsolend) tahtest olenevalt.

1. Millestki või kellestki kinni pidama, seda haardesse jätma, haardest mitte vabastama. Hoiu mu kätt (oma käes)! Ta hoidis kassipoega turjast. Poiss hoidis saapaid näpu otsas. Mees hoiab piipu hambus. Kull hoidis saaki küünte vahel. Peened sõrmed hoidsid rasket kangil.

2. Midagi või kedagi mingis kohas, olukorras, seisundis või asendis olla laskma või olema sundima, teda sellesse jätma. a) Ema hoidis haiget last terve nädala toas. Peet-

<sup>3</sup> Käesolevast käsitlusest on jäetud teadlikult välja hoidma-ühendverbid, kuigi neid põhimõtteliselt on võimalik artiklis esitatud tähenduskeemidesse paigutada. Ühendverbe puudutatakse ainult niivõrd, kui võrd see on vajalik põhi-verbide tähenduse selgitamisel.

rit ei hoitud enam haiglas. Tööriistu hoitakse vihma eest kuuris. Rasked kivid hoilavad paadi~paati merepõhjas. b) Hda känd minust eemal~eemale! Ta hoidis kogu maja hirnu all. Suvel hoidsime akent lahti. Lind hoiab oma pesa puhta~puhtana. Teadmatus hoidis inimesed ärevil. Viha hoiab naist veel müdki oma võimuses. c) Neiu hoidis pea piisti, käe silmade ees. Hoia selg sirge! Hoidsin vaevu silmad ~ silmi lahti. Hobune hoidis kaela rõngas.

3. Midagi säilitama; midagi säästma, säästlikult kulu-  
tama või kasutama. a) Ta hoiab saladust; ta hoiab saladuse enda teada. Neiu hoiab saledat joont. Ema hoidis paremad palad lastele, laste jaoks. Kartuleid hoitakse kuhjas ületalve. b) Ta hoidis raha. Hoian selle raha külmutuskapi ostmiseks. Täat hoidis iga kopikat. Toas oli pime, sest heiti küünlaid.

II. Verb hoidma väljendab vältimist, talitsemist, esinendes peamiselt vormilt või sisult eitavates kontekstides.

1. Konstruksioonides midagi tegemast hoidma, millestki hoidma, millegi, kellegi eest hoidma: vältima midagi eba-meeldivat, ebasoovitavat või ohtlikku, takistama selle teoks tegemist; kedagi millegi või kellegi eest kaitama. a) Hoidke lapsi postkaartide järgi joonistamast. Argus hoidis meest oma kavatsust täide viimast. Sool hoiab toiduaineid riknemast. b) Mõõdutunne hoidis kunstnikku liialdustest, liialdustesse sattumisest. Kogemused hoidsid teda saatuslikest vigadest. c) Hoidke tuletikke laste eest! Mart hoiab oma silmi ereda valguse eest. Koer oli nii tige, et lambaid pidi tema eest hoidma.

2. Kedagi või midagi ohjeldama, tõkestama, pidurdama. a) Ei teda hoia vihm, tuul ega põhjatu tee. Ta ei suutnud end hoida ja hakkas valjusti laulma. b) Tüdrukud ei saanud naeru, nuttu hoida. Hoian hingamist, et see mind ära ei an- naks (J. Semper).

III. Verb väljendab hoolitsust ja hoolivat suhtumist kellessegi või millessegi.

1. Kellegi eest hoolitsema; kellegi või millegi järele valvama. a) Sa pead ennast, oma tervist hoidma. Hoidke oma poega, et ta ei külmetaks. Hoia oma kohvrit, et seda ära ei

varastataks. b) Last hoidma 'lapsehoidja(ks) olema'. Karja hoidma 'karjane, karjaseks olema'. Perekonna vanima lapsena tuli tal hoida nooremaid õdesid ja vendi. Ants hoidis põl-  
lul lehma ja lambaid. Vanataat jäeti kodu hoidma.

2. Kellessegi (millessegi) kiindunud olema, temasse armastuse ja pooleheluga suhtuma. Hoidsin sind nagu oma poega. Poiss ja tüdruk hakkasid teineteist hoidma. Peedu hoidis väga kõiki loomi. Tütarlaps hoiab eriti väikest sinisilmset nukku. Koer hoiab oma kodu.

3. Millegagi (kellegagi) hoolivalt, ettevaatlikult, hea peremehelikult ümber käima. Uut eset hoitakse ikka rehkem kui vana. Aino hoiab oma raamatuid. Neiu hoidis soengut, et õhtul peole minna. Hea peremees hoiab oma hobust.

Esitatud materjalist saab teha mõningaid järeldusi. I tähendusrühmas on hoidma, tema semantika ja adverbiaalsete laiendite järgi otsustades (näiteks seostub verb kus-käändeliste määrustega), seisundi- ehk olemisverb. Et tüüpilised seisundiverbid on intransitiivid (näit. sellised nagu asetsema, lamama, rippuma, seisma jt.), siis kuulub ta siin erandlike hulka. Staatilise seisundiverbina on hoidma tavaliselt irresultatiivne, niisiis tema poolt väljendatud tegevus on kestav ning tulemuseta. Ainult koos oluliste, s. o. tähendust modifitseerivate määruslike laiendite või adverbidega saab verb olla mõtestatud ka resultatiivsena, s. t. tulemuslikuna. Siit järeldub, et ilma niisuguste laiendite ta lauses kuulub verbi juurde ainuüksi partitiivobjekt, kusjuures sõna leksikaalne tähendus võib (aga ei tarvitse) realiseeruda juba sellises minimaalkontekstis: subjekt + finitiivne hoidma + partitiivobjekt, näit. ta hoiab tasakaalu; sõrmed hoiavad viulipoognat (vt. näiteid ka 3. tähenduse alt). Oluliste adverbiaalsete laienditega seostudes nõuab verb aga kolmekäändelist objekti (vt. 2. ja 3. tähenduse näiteid). Seega kuulub seisundiverb hoidma transitiivsete verbide jaotamisel resultatiivsuse-irresultatiivsuse põhjal nn. kolmandasse rühma.<sup>4</sup> I tähendusrühmaga on seotud veel üks hoid-

<sup>4</sup> V. Tauli, Totaalobjekt eesti kirjakeeles. - Fennougrica. Juhlakirja Lauri Postin. kuusikümnevuotispäiväksi 17. 3. 1968, Helsinki 1968, lk. 217 - 219; X. Рятсеп, О некоторых структурных типах глагольного управления в эстонском языке и их представлении в порождающей грамматике. - Keele mo-

ma-verbi iseloomulikke jooni, nimelt üsna ulatuslik sünonüümsus verbiga pidama. Sünonüümsus avaldub ka fraseoloogias. Mõned näited üksnes sellest valdkonnast: (oma) keelt hammaste taga hoidma ~ pidama; (kedagi) käpa all hoidma ~ pidama; ohje oma käes hoidma ~ pidama; põialt hoidma ~ pidama; (kellelgi) silma peal hoidma ~ pidama; (end) vaos hoidma ~ pidama jne. Verbide sünonüümsus haarab osalt isegi II tähendusrühma, nimelt selle 2. tähendust, näit. Ta ei suutnud naeru hoida ~ pidada.

II tähendusrühmas on hoidma talitsemis- ning vältimisverb. Selle rühma kõige tüüpilisemad näited on skeemis koondatud 1. tähenduse alla. Verb hoidma esineb siin kindlates süntaktilistes konstruktsioonides (midagi tegemast hoidma, millestki hoidma, millegi, kellelgi eest hoidma) ja need määravad suurelt osalt ka tema tähendussisu. Ohjeldamist, tõkestamist ja pidurdamist väljendavas 2. tähenduses ei ole hoidma eriti produktiivne. Sellesama sisu edasiandmiseks kasutatakse sagedamini ühendverbi tagasi hoidma (näit. neiu hoiab pisaraid, nuukseid tagasi), vahel ka ühendverbi kinni hoidma (näit. ta hoiab hinge kinni). II tähendusrühmas seostub hoidma partitiivobjektiga, sest ta esineb sageli koos vormilise või sisulise eitusega ja väljendab loomult lõpetamata tegevust. Tegevuse sooritaja (süntaktiline subjekt) võib olla nii elus kui elutu.

III tähendusrühmas käitub hoidma tundmusverbina. Tegevuse sooritajaks on ootuspäraselt elusolend, eeskätt inimene. Tuleb esile teinegi tundmusverbi tunnus: tegusõna nõuab partitiivobjekti. Objektil, täpsemalt objektisõnal on selles tähendusrühmas oluline osa kõnesoleva verbi semantika modifitseerija ning diferentseerijana. Näiteks määrab eeltoodud skeemi III rühma 2. ja 3. tähenduse erinevuse põhiliselt see, kas verb seob endaga objektisõna elusolendite (resp. sellisena kujuteldute) või esemete (resp. sellisena kujuteldute) klassist. Singi võib käsitledava sõna leksikaalne tähendus realiseeruda minimaalkontekstis, kuid

---

delleerimise probleeme 3. 2, Tartu 1969, стр. 154 - 156; H. Rätsep, Eesti lihtlause mallidest ja nende esitamise meetodist. - Keel ja struktuur 6. Tõid struktuuralse ja matemaatilise lingvistika alalt, Tartu 1972, lk. 55 - 56.

enamasti ei ole see piisav verbi ühesisuliseks mõistmiseks, näit. vanaema hoiab last 1) 'vanaema on lapsehoidja(ks)'; 2) 'vanaema on lapsesse kiindunud'; 3) 'vanaemal on laps süles, kätel'. Tuleb tunnistada, et sõna, eriti aga verbi tähendust mõjutab tihti kogu pikem lauseline kontekst.

Nagu analüüsist selgub, on transitiivne hoidma eesti keeles selline verb, mille leksikaalne tähendus on arenenud kahes eri suunas - ühelt poolt seisundiverb, teiselt poolt tundmusverb.<sup>5</sup> Seisundiverbina on ta kirjakeeles kaheldamatult kõige produktiivsem.

Nagu eespool märgitud, kasutatakse verbi hoidma eesti kirjakeeles ka intransitiivselt, s. t. ilma objektita. Seejuures märgib ta sageli refleksiivset, s. o. tegija endaga toimuvat tegevust. Meie kirjakeeles, nagu üldiselt teada, puudub terav piir transitiivsete ja intransitiivsete verbide vahel. Murretes on see piir veelgi ähmasem ja paljude tege sõnade puhul peaaegu olematu. Seega pole hoidma-verbi intransitiiv-refleksiivne pruuk midagi erandlikku. Kõnealusele verbile küllaltki lähedase enesekohase tähendussisuga on samatüveline uma-refleksiiv hoiduma. Järelikult moodustavad sünonüümse verbipaari tüvisõna ja selle tuletis. Siiski ei lange nende leksikaalne tähendus, kontekstitingimused äga kasutussäär päriselt kokku.

Võrreldes hoidma-verbiga on hoiduma kirjakeeles suhteliselt uus sõna. J. Aaviku andmeil on ta trükisõnas esmakordselt esinenud 1911. aastal.<sup>6</sup> KKI murdematerjalide järgi otsustades leidub sõna ka Võru murdes, samuti on teda kirja pandud mõnedest Kirde-Eesti rannakihelkondadest. Murdekee-

<sup>5</sup> Verb hoidma on läänemeresoome keelte edelarühma sõna (vt. A. Raun, *Essays in Finno-Ugric and Finnic Linguistics*. Published by Indiana University, Bloomington /1971/, p. 73-74). KKI vadja sõnavara kartoteegist selgub, et eesti ja vadja hoidma-verb on tähenduselt üsna lähedased ning kõnealune sõna esineb vadja keeles nii seisundi- kui tundmusverbina. Teisiti on lugu soome keeles. Soome hoitaa tähendussisu on järgmine: 'hoollitseda, hooldada, valvata; põetada; juhtida; midagi ametina harrastada' (vrd. "Nykysoomen sanakirja" I A - I. Porvoo. Helsinki /Kolmas painos, 1961/, s. 494). Järelikult seostub sõna semantiliselt kõigepealt eesti tundmusverbiga. Hoidma-verbil on vaste ka isuri ja karjala keeles, kuid sõna tähenduse arengu seisukohalt ei paku need keeled eelöelduga võrreldes uut.

<sup>6</sup> J. Aavik, uma-lõpulised refleksiivid, Tartu 1920, lk. 11.

les tähendab sõna 'säilima, alles püsima, alles seisma', mis on üks tema tähendusi kirjakeeleski ja nimelt selline, mis intransitiiv-refleksiivsel hoidma-verbil puudub: Seened hoiduvad soolatult hästi. Ta oli keskealine, ent hästi hoidunud daam. Käsikirjast on alles ~ alal hoidunud ainult kümnekond lehekülge. Loobu kahtlusest, et kaunilt hoiduks/kõik, mis esimeses usus omati! (B. Alver). See ongi kõnealuse verbi küllalt vana põhitähendus, sest tal leidub samasuline vaste vadja keeles (vrd. oitua 'hoiduda, hoiul olla, säilida, alles olla'<sup>7</sup>) ning isuri keeles (vrd. hoitua ligikaudu samas tähenduses<sup>8</sup>).

Refleksiiv hoiduma hakkas meie kirjakeeles levima hoidma-verbi varasemates intransitiivsetes kasutustes. hoiduma algne sisu 'säilima, hoitav olema' on müüdiskeeles üsna haruldaseks jäänud. Järgnevalt vaatleme kõrvuti ühte skeemi paigutatuna mõlema verbi tähendussisusid.

1. Verbid väljendavad tegija enda üleminekut mingisse olukorda, seisundisse, asendisse või kohta, ka mõneks ajaks sellesse jäämist.

**h o i d m a :** a) Hoidke veidi eemale, kaugemale! Haid hoiavad parvedesse. Teinekord hoiavad metsloomadki inimese lähedusse. Hoidsin kuulide eest suure kivi varju. b) Kiiresti käies hoidis ta vamma. Neiu silmad hoidisid kissi. Ta sõrmed hoidisid konksu.

**h o i d u m a :** a) Nad hoidusid lähestikku. Lapsed hoidusid kartlikult nurka. Ta liikus ettevaatlikult, hoidudes vastutuliivate eest põõsaste taha. Naised hoidusid omaette rühma. b) Juuksed hoidusid kohevile, lainesse. Mehe õlad hoiduvad pisut ettepoole. Krae nurgad hoidusid püsti.

2. Verbid väljendavad endale liikumisel teatava suuna võtmist; (abstraktsemalt, metafoorselt) kellegi poolele astumist.

**h o i d m a :** Kui jõuate männitukani, siis hoidke vasakule ~ vasakut kätt! Meil polnud aimugi, kuhupoole hoida, kas läände või itta. Tulistamine hoidis põhja. Hakkan jälle

<sup>7</sup> KKI vadja sõnavara kartoteek.

<sup>8</sup> R. E. Nirvi, Inkeröismurteiden sanakirja, Helsinki 1971, s. 66.

jaama poole hoidma, sest rong läheb varsti. b) Tütred hoidsid alati ema poole. Marguse süda hoidis Tiina poole. Veri hoiab vere poole.

h o i d u m a : Hoiduge kogu aeg paremale ~ paremat kätt. Auto hoidus maantee vasakule servale. b) Osa sugulasi hoidus tülis mehe, osa naise poole.

3. Verbid väljendavad millegi või kellegi ebameeldiva, ebasoovitava või ohtliku eest kõrvalepõikamist, selle vältimist enda suhtes (mõnikord ka koos adverbidega kõrvale, eemale, kaugemale vms.).

h o i d m a : a) Hoidke alt, hoidke eest! Hoidke metsas ussi eest! Hoi kurjade inimeste eest! Hoi kortsi pingi peesitamise ja kohtulangi liigutamise eest. Ta hoiab minu eest kõrvale. b) Noormees hoidis kõrvale ebameeldivatest kohtustest. Haige peab tervetest eemale, kaugemale hoidma. c) Hoi isa millegagi vihastamast!

h o i d u m a : a) Hoidu sõiduteed ületades auto eesti. Ema hoidus palava päikese eest. b) Hoiduge ülearustest kultustest! Miks sa minust (eemale) hoidud? Ta ei valinud teed ega hoidunud (kõrvale) porilompidest. Noormees ei suutnud hoiduda kiusatusest seda kirja lugeda. c) Nad hoidusid teineteisele otsa vaatamast. Hoidun mõtlemast ja kujutlemast, mis mind võiks oodata. Kõik vaikisid, hoiduti isegi sosis- tamast. Ta hoidus neiuga kohtumast.

Sõnade hoidma ~ hoiduma tähenduste eristamises on samuti oma osa leksikaal-semantilisel ning grammatilisel kontekstil. 1. ja 2. tähenduse puhul realiseerub verbi semantiline sisu üksnes koos olukorda, asendit, suunda jne. osutavate laienditega. 3. tähenduses seostub aga tegusõna kindlate süntaktiliste konstruktsioonidega, millest tuleb juttu allpool.

Näitematerjalist ilmneb, et kõnealuste sünonüümide kasutamisel tuleb müüdiskeeles esile terve rida erinevusi. Nagu juba märgitud, on uma-refleksiivil hoiduma tähendus 'säi- lima', mis intransitiivsel hoidma-verbil puudub. Teine, üs- nagi oluline seik on see, et sõnad kuuluvad eri keelesti- lidesse: hoidma on kõne- ja rahvakeelne, hoiduma aga kirja- keelne. Kirjakeele kartoteegi andmeil on viimase kasutamine

müdiskeeles ajapikku suurenenud. Näiteks on refleksiiv hoidma intransitiivi hoidma kõrval käibele tulnud sellisteski kõnekeelepärastes väljendites, nagu hoia rongi eest (vrd. hoidu rongi eest) või hoidke paremat kätt ~ paremale (vrd. hoiduge paremat kätt ~ paremale). Suunda osutavais väljenditeis avalduvad ilmekalt nende kahe sõna erisugused tarvitussfäärid (vt. 2. tähendus).

Erinevusi on ka verbide süntaktilistes konstruktsioonides, kuid needki tulenevad peamiselt sõnadega liituvast eri stiilivärvinguist. 3. tähenduses (millegi või kellegi ebasoovitava vältimine) seostub intransitiivne hoidma põhiliselt konstruktsiooniga millegi või kellegi eest hoidma (vt. a-rühma näiteid). Elatiiv- ja mast-konstruktsiooni ei kasutata. Elatiiv esineb ainult koos seda laadi määrsõnadega, nagu eamale, kaugemale, kõrvale jne., näit. noormees hoidis mobilisatsioonist kõrvale, kaaslastest eemale. Keelepruugis on muidugi samavõrd võimalikud väljendid noormees hoidus mobilisatsioonist kõrvale, kaaslastest eemale, kuid adverbil on siin peamiselt rõhutav funktsioon. Hoiduma-verbi puhul realliseerub 3. tähendus eelkõige siiski kirjakeelele omastes elatiiv- ja mast-konstruktsioonis: millestki või kellestki hoiduma (vt. b- ja c-rühma näiteid).

Mitmed keelemehed (K. Leetberg, E. Muuk) on püüdnud käsitletavaid verbe eristada nende tegevuse laadi järgi. Nende arvates on hoidma aktiivset tegutsemist väljendav intransitiiv, mille puhul tegija suunab teadlikult ja tahtlikult tegevuse enesele, näit. hoia rongi eest (mitte hoidu rongi eest); süüdlane hoidis kohtu eest kõrvale jne. Hoiduma-verbi, nagu uma-refleksiive üldse, iseloomustavat aga teatav passiivsuse, tahtmatuse või isegi automaatsuse moment, näit. väljenditeis alal hoiduma; hoidus vahele segamast jne. Samal seisukohal oli 1938. aastal Eesti Kirjanduse Seltsi Keeletoimkond.<sup>9</sup> Nagu hoidma ~ hoiduma tähendusskeemist selgub, ei ole nende

<sup>9</sup> K. Leetberg, Äpardunud keeleuuendus, Rakvere 1927, lk. 38; Mõned vastuseletused Aaviku "Õigekeelsuse õpiku" vastu. Rakvere 1937, lk. 111 - 112; Eesti Piibli uus ümberpanek. - "Eesti Keel" 1939, lk. 252; E. Muuk, -uma-intransitiivide tarvitamise piiri küsimus. - "Eesti Keel" 1938, lk. 108 - 109; A. Kaak, EKS-i Keeletoimkonna viimaste koosolekute otsuseid. - "Eesti Keel" 1938, lk. 57.

verbide selline range eristamine tegevuse aktiivsuse-passiivsuse alusel kirjakeeles juurdunud. Intransitiivne hoidma märgib tõepoolest sageli enesekohast tegevust, kuid samasse rühma on siirdumas ka seda nüüdiskeeles asendama pürgiv refleksiiv hoiduma, kuigi viimase algne tähendus 'säilima, hoitav olema' ning mõned muudki kasutused on oma laadilt passiivsed.

Vaadeldavate verbide kõrvutamisel ning võrdlemisel ei saa mõõda minna ühest intransitiivse hoidma-verbi omapärasest kasutuspiirkonnast, mille moodustavad seda tüüpi kõnekeelse varjundiga laused: Hoia, et sa häält ei tee! Hoidke, et te seda kellelegi ei räägi! Hoia, et peremees sind siit ei leia! Nendes lausetes seostub mainitud verb teise skeemi 3. tähendusega, kuid siin ei sobi sünonüüm hoiduma teda pealauses asendada. Laused on tegelikult kahte liiki: kahel esimesel juhul on pea- ja kõrvallauses sama alus, kolmandal juhul aga eri alused. Lauseid, kus pea- ja kõrvallauses on sama alus, võib kujundada ümber järgmiselt, ilma et mõte muutuks: Hoia, et sa häält ei tee! = Hoidu häält tegemast! Hoidke, et te seda kellelegi ei räägi! = Hoiduge seda kellelegi rääkimast! Kõnekeelsed hoidma-verbiga laused on teistega võrreldes kategoorilised ning väljendavad hoiatust, nõuet ja isegi ähvardust. Niisulis on E. Muugi ja K. Leetbergi tähelepanekutel oma tõetera sees.

Kuigi artiklist on jätud välja analüüsitavaid verbide seostumine kõrvallausetega, peatutakse järgnevalt siiski lühidalt nende kõnekeelsete lausete struktuuril. Kõige harilikumad on sellised laused: verb hoidma käskiva kõneviisi 2. pöördes ning sellega seostub eitav, eksplikatiivse (e. üldalistava) sidesõnaga et algav kõrvallause. Laused, milles pealause verb on kindlas kõneviisis, on haruldasemad, kuid neid siiski leidub, näit. : Aimasin, mis teda nii pahuraks võis teha ja hoidsin, et mu silmad ei reedaks mu lõbusat meelt (L. Promet) .. pugesime meie tasakesi tuppa, hoidsime, et ukse link ei koliseks (A. H. Tammsaare).

hoidma-verbi intransitiivsete kasutuste hulka kuuluvad veel juhud, nagu hoidis lapsel v. lapse käest (kinni); hoidis kassipojal turjast; hoidsin hammastega nõõriotsast ning sikutasin. Neil aga seekord pikemalt ei peatuta. Niisuguseis lauseis on hoopis üldisemalt käibel ühendverb kinni hoidma.

Nüüd veel mõne sõnaga konstruktsioonist end~ennast hoid-

ma. See konstruktsioon on kirjakeeles vajalik siis, kui end ~ ennast on hoidma-transitiivi täisväärtuslik objekt, mis rõhutab, et tegevus on suunatud just selle sooritajale enesele, mitte aga kellelegi teisele. Tegija toimib eriti aktiivselt enda huvides, kusjuures sellist enesekohast tegetsemist ei sobi edasi andma uma-refleksiiv hoiduma, näit. Ta ei suutnud end hoida ja olgas. Kui sa ennast ei hoia, võid sa haigeks jääda (vrd. Kui sa last ei hoia, võib ta haigeks jääda).

Käsitluse lõpetuseks on huvitav omavahel võrrelda ühelt poolt transitiivse hoidma ning teiselt poolt intransitiiv-refleksiivse hoidma ~ hoiduma kasutamist. Selgub, et intransitiivide hoidma ~ hoiduma 1. ja 2. tähendus, samuti hoiduma algne tähendus 'säilima' seostuvad semantiliselt transitiivse hoidma I tähendusrühmaga. Transitiivne hoidma-verb märgib selles tähendusrühmas staatilist olukorda, sest ta seob endaga, nagu eespool tõdetud, kus-käänelisi laiendeid, näit. hoidis ehteid väikeses laegas. Intransitiivid-refleksiivid hoidma ~ hoiduma väljendavad aga 1. ja 2. tähenduses dünaamilist tegevust, s. o. üleminekut ühest olukorrast teise. Kuigi mainitud verbid võivad sisuliselt kirjeldada ka staatilist olukorda, näit. juuksed hoiavad lokki = juuksed on lokkis; purgi kaas hoidus kummi = purgi kaas oli kummis, siis vormilis-süntaktiliselt avaldub nende kaudu ikkagi dünaamiline tegevus, sest nad nõuavad kuhu-käänelist rekt-siooni. Intransitiivide hoidma ~ hoiduma 3. tähendus on nii semantiliselt kui ka grammatilise konteksti poolest väga lähedane transitiivse hoidma II tähendusrühmale.

## О СЕМАНТИЧЕСКОМ СООТНОШЕНИИ ГЛАГОЛОВ

hoidma И hoiduma

Ильзе Коньт

Резюме

Глагол hoidma принадлежит к числу полисемантических слов. Он может быть транзитивным и интранзитивным. Как транзитивный глагол hoidma имеет значения 'держать, сохранять, остерегать, беречь'. Глаголу hoidma в интранзитивном употреблении синонимом является возвратный глагол hoiduma. Они оба имеют значения 'держаться, беречься, остерегаться'. Но их семантика и сфера употребления полностью не совпадают. Основные их различия следующие: 1) возвратный глагол hoiduma выступает в значении 'сохраняться', интранзитивный глагол hoidma этого значения не имеет; 2) глаголы принадлежат к разным языковым стилям: hoidma в интранзитивном употреблении — слово разговорное, а hoiduma литературное; 3) грамматические контексты этих глаголов полностью не совпадают.